

ONKO PAREMPI OLLA RAKASTETTU KUIN PELÄTTY?

Machiavellin kysymys

Pirkko Haapanen

ABSTRACT

Is It Better to Be Loved than Feared? A Question of Machiavelli

Perhaps as a playwright and not a politician Machiavelli put into the title of the 17th chapter of *The Prince* the idea that it is better to be loved than feared, an idea which had bearing on both ancient and contemporary writings. Even when dramatized, the question is serious. Machiavelli deals with basic political questions (authority beliefs; power base; effective means) when he uses vocabularies of »love» and »fear». But he describes the roles of those feelings, as such, neither very clearly nor convincingly.

Machiavelli's explicit argument in favour of fear is noticeably deficient in the 17th chapter of *The Prince*. He does not give sufficient emphasis to those elements which are in favour of love. On the other hand, his writings indicate that a one-sided policy of fear is not possible.

Quis enim aut eum diligit, quem metuat, aut eum, a quo se metui putet?
Cicero. Laelius, XV, 53.¹

Niccolò Machiavellin kommentoima historioitsija *Titus Livius* suhtautui joustuen aikansa historiankirjoituksen normeihin ja antoi näin tilaa dramatisoivalle ja psykologisoivalle kirjoitukselle. Hänen mielikuvitustaan kiehtoivat inhimilliset tunteet, erityisesti pelko (Walsh 1961, 162). Ainakin tässä kohtaa *J. H. Whitfieldin* (1971, 89) yleinen teesi, että Machievelli ja Livius puhuivat silmät samaan suuntaan käännettyinä, näyttää perustellulta. Machiavellin politiikka on tunnepitoista: ruhtinas, kansa, ylimykset, sotilaat, johtajat, mahtavat kansalaiset, juonittelijat — kaikki voivat tuntea pelkoa, kaikki voivat herättää pelkoa, mutta useimmat heistä voivat tuntea myös sympatian tunteita.

Sekä Ruhtinaassa (XVII luku) että Discorsissa (III kirja, 19. luku) on näkyvästi esillä kysymys pelon ja rakkauden keskinäisestä suhteesta politiikassa. Vaikka Machiavellin pohdinta Discorsissa on kiinteästi Liviuksen kehysissä ja myös Liviuksella pelko ja rakkaus esiintyvät avoimesti vastakkain (esim. XXXIX, 25), saattaa siitä huolimatta olla yksioikoista väittää, että Machiavelli peri kysymyksenasettelunsa pelon ja rakkauden yhteensopimattomuudesta Li-

viukselta. Machiavellin ajan Firenzessä tunnettiin monia ruhtinaiden ohjekirjoja; tavallista oli pohtia rakkauden ja pelon suhdetta (Skinner 1978, 135—6). Myös Ciceron teokset *De officiis* ja *Laelius* olivat luettuja Machiavellin aikana; näiden teosten lyhyet luonnehdinnat olettavat pelon ja rakkauden esiintyvän erikseen; luonnehdinnat ovat politiikan viitekehyksessä.

Machiavellin ilmeisimmältä omaperäiseltä lisältä tähän probleemaan näyttää se, että hän väittää vastauksena päinvastaista kuin oli ollut tavallista poliittisessa filosofiassa. Machiavelli näyttää vastaavan Ruhtinaan XVII luvussa, että on parempi olla pelätty kuin rakastettu. Tämä särähtää esim. Ciceron rakkauden ensisijaisuus-prinsiippiä vasten; problemaattisempi on vastauksen suhde Rooman historioitsijoiden kirjoituksiin.² Machiavellin *Discorsissa* antama suora vastaus ei ole enää yhtä vakuuttava (III, 21). Machiavellin reaali-politiikka on lisäksi avoin monenkaltaisille tilanteille, joissa Ruhtinaan kategorinen vastaus tulee testattavaksi.

Kysymyksen päälinjat

Kun Machiavelli kysyy, onko parempi olla rakastettu kuin pelätty, tyyppisimmillään hänellä on esillä ruhtinaan probleema, mutta ongelma on esillä myös tasavalloissa. Yhtäältä ero ruhtinaskuntien ja tasavaltojen välillä ei ole kovin jyrkkä, esim. myös tasavalloissa on yksittäisiä johtajia, jotka ruhtinaan tavoin joutuvat silmäkkäin sen kanssa, mitä seuraa erilaisten menetelmien käytöstä. Toisaalta Machiavelli sanoo hyvinkin erilaisia asioita pelosta ja rakkaudesta tasavalloissa ja ruhtinaskunnissa.

Machiavellin avoin, esitekninen sanasto on yksi tie kulkea 'pelosta' ja 'rakkaudesta' keskelle poliittisten menettelymuotojen perusproblematiikkaa (vrt. Colish 1971, 323). Laajaa Machiavelli -kirjallisuutta ja kirjoitetun poliittisen filosofian kiinnostuksen kohteita vasten tuntuu mielekkäältä lähteä nimenomaisesti 'pelosta' ja 'rakkaudesta' ja pyrkiä analysoimaan, millaisiin poliittisiin problemeihin³ 'pelko' ja 'rakkaus' yhdistyvät, ja millaisen roolin Machiavelli antaa niille teoksissaan.

Tämän kirjoituksen menetelmä on eksegeettinen. Tästä seuraa, että on ongelmallista väittää, että se, mitä on jatkossa on nimenomaan »Machiavellin kysymys».⁴ Probleema Machiavellin intentioista neljän ja puolen sadan vuoden kommentoinnin ja tutkimuksen jälkeen on epäselvä. Mahdollisesti tämän kirjoituksen probleema sinänsä johtaa pois Machiavellin intentioista siinä mielessä, että vaikka hän asetti näkyvästi kysymyksen pelon ja rakkauden keskinäisestä suhteesta, hän tuskin tarkoitti analysoida tätä probleemaa systemaattisesti.

Kirjoitus keskittyy siihen pelkoon ja rakkauteen, mitä ruhtinaat ja viralliset johtajat edistävät ja pitävät yllä sekä mitä he ja kansa tuntevat.

Mitä Machiavelli tarkoitti 'rakkaudella' ja 'pelolla'

Machiavellin systemaattisin esitys pelosta ja rakkaudesta on Ruhtinaan XVII luvussa. Luvun otsikko yhdistää kaksi dimensiot, julmuuden ja lempeyden sekä rakastettuna ja pelättyinä olemisen. Hän ei sano aivan suoraan, mikä on näiden dimensioiden keskinäinen suhde. Myös *Quentin Skinner* (1981, 45—6) vaikenee niiden keskinäisen suhteen laadusta; hän toteaa vain niiden läheisen yhteyden, kun hän selostaa Ruhtinaan XVII lukua.

Machiavellin pääoletus niiden suhteesta tuntuu olevan, että edellinen dimensio on jälkimmäinen syy, ja että julmuus herättää pelkoa ja lempeys rakkautta, mutta tämä ei ole sääntö ilman poikkeusta. Tärkeintä on havainto pelon ja rakkauden läheisestä yhteydestä politiikan keinoihin. Tätä kautta lienee mahdollista saada alustava intuitiivinen ymmärrys, mitä Machiavelli ajatteli pelon ja rakkauden substanssiksi.⁵

Machiavelli lähtee vanhasta ajatuksesta, että pelkoa ja rakkautta on vaikea herättää yht'aikaa. Vaikka hän mainitsee Cesare Borgiaan yhteydessä, että pelkoa ja rakkautta on mahdollista herättää samanaikaisesti (R VII), hänen pohdiskelujensa nimenomainen tausta-ajatus kuitenkin on, että käytännössä niiden yhteensovittaminen on hankalaa, jos ei mahdotonta.

Hän mainitsee kaksi aspektia näiden tunteiden laadusta, jotka molemmat ovat johtamassa Ruhtinaan XVII luvun vastaukseen pelon herättämisen suotavummuudesta: pelko on kestävämpää ja ruhtinas itse ohjaa sen kehittymistä pitämällä yllä rangaistuksen uhkaa. Samassa yhteydessä on väite, että rakkaus lähtee alamaisten taholta, ja toinen väite, että ruhtinas voi menestyksellisesti käyttää ostettua rakkautta.

Tässä »systemaattisessa» jaksossa Machiavelli ei perustele riittävästi ajatusta, että rakkaus lähtee alamaisten taholta. Itse asiassa jo tässä luvussa hänen sanansa implikoivat, että ruhtinas »tekee» itsensä myös rakastetuksi. Edelleen, hän ei anna täyttä painoa sanoilleen siitä kiintymyksestä, joka seuraa ruhtinaan luonteen jaloutta. Näin Machiavellin toinen perustava argumentti pelon suotavummuudesta horjuu. Teesi pelon kestävämmyydestä perustuu Machiavellin käsitykseen inhimillisen luonteen laadusta.

Discorsissa ja Ruhtinaassa 'rakkaus' on lähellä monia muita ilmiöitä: myötämielisyys, kunnia, maine, ystävyys kuuluvat samaan käsiteperheeseen kuin rakkaus. Huolellinen sisältöanalyysi on edellytys väittää jotakin täsmällisesti niiden suhteesta.⁶ Tämä kirjoituksen analyysitasosta näyttää siltä, että Machiavelli ei erottele sympatian alueen tuntemuksia kovinkaan tietoisesti eikä hienosäätöisesti.

'Kunnioitettu' (reputato, venerando) on yksi mielenkiintoisimpia tunne-alueita koskettavia piirteitä Machiavellin johtajissa. Kunnia voi olla seuraus sekä julmista että lempeistä menettelymuodoista, se voi liittyä sekä rakkauden että pelon käsitteistöön (R VII, XIX). Toisaalta Machiavelli ei pidä mahdollisena, että julmien keinojen seurauksena voi olla maine (gloria), vaikkakin mahdollisesti valta (R VIII).

Machiavellin kielessä 'pelko' esiintyy usein 'vihan' kanssa, mutta hänen suositteluksensa politiikassa ne eivät esiinny missään vaiheessa yhdessä. Hän varottaa uudelleen ja uudelleen sellaisten metodien käytöstä, jotka tuottavat vihaa. Hän uskoo, että on mahdollista pitää yllä pelkoa ilman vihaa, mutta mitä ilmeisemmin hän ajattelee, että niiden välinen askel on lyhyt käytännön politiikassa.

Vaikka Machiavelli siis kuvaa niukasti tunteiden olemusta, hänen tekstistään on mahdollista löytää mielenkiintoisia, muttei riittävästi harkittuja taikka kehitettyjä näkökulmia tunteiden laadusta. Jatkossa tarkastelu keskittyy nimenomaisesti rakkautta ja pelkoa koskeviin mainintoihin sekä tilanteisiin, joissa Machiavelli mainitsee positiivisten ja negatiivisten tunteiden näyttelevän jotain poliittista roolia.

Ihmisen luonto, politiikan perusta

Machiavelli esittää yhden näkyvimpiä kuvauksiaan inhimillisen luonteen laadusta erottamattomana osana pohdintaansa pelon ja rakkauden keskinäisestä poliittisesta tehosta. Keskeinen argumentti pelon herättämisen suotavuudesta pohjaa pessimistiseen näkemykseen ihmisestä.

He ovat kiittämättömiä, häilyväisiä, salakavalialta ja teeskenteleviä, saaliinhiimoisia ja vaaran tullen arkoja. Niin kauan kuin sinä toimit heidän hyväntekijänä ja hätä on kaukana, he ovat yhtenä miehenä puolellasi ... mutta ahdistukseen joutuessasi he nousevat kapinaan ... ihmiset nousevat herkemmin rakastettua kuin pelättyä hallitsijaa vastaan. (R XVII).

Jos ihmisen luonto on tällainen, tulee hallitsijan olla kiintyneempi edistämään pelon kuin rakkauden tunteita. Machiavelli kuvaa ihmisen luontoa hieinan erilaisin väreillä Discorsissa, kun hän mainitsee joitain luonteenomaisia inhimillisiä piirteitä sen selityksenä, miksi joskus hyvät, joskus julmat teot ovat menestyksellisiä. Hän on huomannut, että ihmiset mielellään näkevät johtajiansa suorittavan ystävällisiä ja lempeitä tekoja, ja että nämä teot vaikuttavat voimakkaasti ihmisten mieliin (D III, 20). Tältä perustalta Machiavelli pohtii Discorsissa lempeiden ja julmien keinojen keskinäistä paremmuutta (III, 21—22). Lopullisessa johtopäätöksessä (III, 22), suora argumentti ihmisluonnosta on hävinnyt. Ehkä on liioittelua sanoa, että hän unohtaa inhimillisen mahdollisuuden hyvään päätyessään siihen, että *Manliuksen* julmuus on ylistettävämpää kuin *Scipion* lempeys. Syynä siihen, miksi on vaarallista luottaa yksin ystävällisiin tekoihin, on inhimillinen halu kokea uutta. Ajatus on sekä Ruhtinaassa että Discorsissa; ihmisten halu kokea uutta saa heidät helposti unohtamaan tuntemansa rakkauden. Toiselta puolen Machiavellin tekstissä on vahvana ajatus ihmisten konservatiivisuudesta, halusta pysyttäytyä vanhassa ja vastustaa uutta (esim. D I, 18). Machiavelli ei toisin sanoen esitä vakuuttavasti argumenttia ihmisten uutuuden halusta, mutta pohtiessaan pelon ja rakkauden keskinäistä tehoa, hän lähtee tästä. Machiavelli kuitenkin unoh-

taa tutkia, miten ihmisten uutuuden kaipuuta voidaan ruokkia teoilla. Tämä on yksi niistä perusteista, joilla Machiavellia voidaan kritikoida siitä, että hän näkee ihmisen liian synkässä valossa.

Vaikka Machiavelli ei esitä kovin selkeästi omaa ihmiskäsitystään⁷, eikä hänen argumentointinsa ihmisen luonteesta politiikan perustana etene aukottomasti, hänen kirjoituksissaan säilyy teesi, että ihmisiin vaikuttaa pääasiassa kaksi voimaa: joko rakkaus tai pelko (D III, 21). Tämä kuvaus sopii ensisijaisesti kansanjoukkoihin, joita kunnianhimo ei ohjaa läheskään samassa mitassa kuin johtajatyypin henkilöitä.

Machiavellin politiikassa on johtajien ja joukkojen välillä pysyvä jännite. Molemmat voivat olla turmeltuneita tai hyviä. Nämä jännitteet ovat kasvupohja jatkuvasti muuttuville tilanteille ja erilaisille hallitusmudoille. Myös Machiavellin neuvot, miten pyrkiä herättämään pelkoa ja rakkautta, vaihtuvat. Yksi keskeinen dikotomia on jako ruhtinaskuntiin ja tasavaltoihin.

Ruhtinaan valinta

Ruhtinaan jatkuva ongelma on, kuinka ylläpitää ruhtinaskunnassaan kansan, ylimysten ja sotilaiden ristikkäisiä odotuksia, ja kuinka turvautua ulkovaltoja ja juonittelijoita vastaan. Kysymys pelosta ja rakkaudesta vie perustavien kysymysten äärelle: miten on tehokkainta valita noudatettavien menettelymuotojen yleisilme?

Onko ruhtinaan välttämättä käytettävä menetelmiä, jotka tuottavat enemmän pelkoa kuin rakkautta? Vaikka muutamissa näkyvissä kohdissa Machiavelli näyttää sanovan niin, on myös olosuhteita ja näkökulmia, jotka tekevät vastauksen problemaattiseksi. Joskus kun ruhtinas on liian hellämielinen, hänen erinomainen muu kuntoisuutensa voi kompensoida lempeämielisyyden liioittelua (D III, 21). Tämän täsmennyksen painoa on vaikea arvioida. Luultavasti mielenkiintoisempi poikkeus pääsääntöön pelon ensisijaisuudesta rakkauteen nähden löytyy siinä yhteydessä, missä Machiavelli pohtii, kuinka jokaisen ruhtinaskunnan voimaa tulisi mitata (R X). Hän esittää onnellisen kuvan Saksan kaupungeista, joissa ei mitään pelkoa tunneta. Yhteys, jossa Machiavelli tutustuttaa lukijan vapaisiin Saksan kaupunkeihin, on merkittävä: se on johtopäätös erilaisiin ruhtinaskuntiin kohdistuneesta tutkimuksesta.⁸

Toisaalta Machiavelli kuvaa Cesare Borgian julmuuksia ja häikäilemättömyyttä ja esittää, että sen kaltainen etenemistapa on hyvä malli ruhtinaalle, joka haluaa herättää sekä rakkautta että pelkoa kansassa (VII)⁹. Johtopäätös saattaa sisältää ironiset aspektinsa; Machiavelli näyttää ajattelevan, että myös julmat keinot voivat herättää rakkautta. Tämä aihe suuntaa taas katseen tunteiden substanssiin: Machiavellin 'amare' on toisinaan varsin lähellä sitä kunnioitusta, mikä on myös hyvin lähellä pelkoa.

Machiavelli esittää myös useita näkökohtia, jotka ovat pelon politiikkaa vastaan. Yleisesti voidaan sanoa, että on tietty raja, jonka jälkeen ihmiset pel-

käävät liian paljon ruhtinasta. Pelko ja rakkaus painottuvat eri tavoin ylimysten, sotilaiden¹⁰ ja kansan suhteessa ruhtinaaseen.

Ilmeisesti vain pieni osa ylimyksistä on sellaisia, joiden suhde ruhtinaaseen ja ruhtinaan suhde heihin voi olla rakkautta. Machiavellin pääoletus näyttää olevan, että suurin osa ylimyksistä on niin kunnianhimoisia, että viisas ruhtinas pelkää heitä ja turvaa itsensä heitä vastaan ikäänkuin he olisivat vihollisia.

Ideaalinen suhde ruhtinaan ja kansan välillä on toisenlainen. Ruhtinaalle on välttämätöntä, että kansan ystävyys on hänen puolellaan (R IX). Ruhtinas, jonka kansa on vihamielinen, on melkoisen sääliävä: hän ei voi muuta kuin pelätä kaikkialla ja jokaista (R XIX). Ruhtinas ei voi rakentaa linnoituksia kansaansa vastaan, eikä kansan vaihtaminen ole yhtä helppoa kuin ylimysten. Ainoa pelko, jota ruhtinas voi hyväksyttävästi tuntea kansansa edessä, on salaliittolaisten pelko.

Cesare Borgia -kohtaa lukuunottamatta on perin vaikeaa tulkita Machiavellia siten, että hän ajattelisi olevan mahdollista hankkia kansan ystävyys pelon politiikalla. Edellytyksenä on kansan intressien positiivinen toteuttaminen.¹¹ Tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita, että ne Saksan kaupungit, joissa ei pelätty keisaria ovat Machiavellin pääsanoma. Ilmeisesti hän olettaa usein, että reaalipolitiikassa politiikan aines on turmeltunut, jolloin tarvitaan pelkoa herättäviä menetelmiä. Edelleen, kansan ystävyys ja rakkaus ruhtinastaan kohtaan on usein moniselitteinen tunne: todellisen kiintymyksen, ja pelon sekoitus.

Ruhtinaalla ei ilmeisestikään ole yleensä edessään sellaista selkeää valintatilannetta, jonka ratkaisun Machiavelli kertoo Ruhtinaan XVII luvussa. Luultavasti oikeutta Machiavellille tekee johtopäätös, että ruhtinaan yleensä tulee olla pelätty, mutta erityisesti suhteiden hoitaminen kansaan sillä tavalla, että ruhtinaskunta voi säilyä, edellyttää politiikkaa, jonka tuloksena ruhtinas on pikemminkin rakastettu kuin pelätty, tai molempia. Ruhtinaan kiistaton avusitävastoin on, että tarvittaessa hänen tulee olla kykenevä herättämään pelkoa.

Tasavallat, Jumala, instituutiot

Machiavelli ei erottele kovinkaan hienosäätöisesti tasavaltojen¹² ja ruhtinaskuntien probleemeja. Molempien auktoriteettiongelmienv pohdinta liittyy yhteen. Machiavellin keskeinen uusi, tasavalloille suunnattu sanoma Discorsissa¹³ on vähentää inhimillistä julmuutta ja pelkoa Jumalan (uskonnon) ja instituutioiden avulla.

Ruhtinaassa Jumala ja uskonto ovat miltei ilman roolia; se, mitä Machiavelli sanoo hengellisistä ruhtinaskunnista, on helppo tulkita liehittelyksi.¹⁴ Uskonnon nimenomainen rooli Ruhtinaassa kutistuu siihen, että jos ruhtinas näyttää olevan harras uskova, se on hyväksi hänen politiikalleen. Uskontoa ja pelkoa Machiavelli pohtii Discorsissa.

Poliittisissa kirjoituksissaan Machiavelli ei pidä mahdollisena, että ihmiset

voisivat rakastaa Jumalaansa.¹⁵ Machiavelli käsittää pelon uskonnon tärkeimmäksi seuraukseksi ja avuksi; uskonnon/Jumalan avulla on mahdollista myös innostaa ihmisiä ja pitää yllä hyviä moraalisia ominaisuuksia. Machiavellilla on esillä probleema, kumpi on tehokkaampi herättämään pelkoa, Jumala vai ruhtinas (D I, II). Ruhtinaan heikko kohta on ainakin hänen lyhytikäisyytensä: valtakunta, jonka säilyminen turvataan yksin ruhtinaanpelon avulla, ei voi koskaan olla pitkäikäinen. Mutta ilmeisestikään ruhtinaan lyhytikäisyys ei ole ainoa syy, miksi jumalanpelko on ruhtinaanpelkoa tehokkaampi. Kun viisaat johtajat ja lainsäätäjät oivaltavat, ettei heidän oma auktoriteettinsa riitä, he käyttävät uskontoa ja opettavat kansalaiset pelkäämään Jumalaa. Erityisesti näin tulee tehdä poikkeuksellisissa olosuhteissa ja valtakuntaa perustettaessa. Esimerkkinä hänellä on Rooman tasavalta ja pakanauskonto. Vaikka kristinusko Machiavellin mukaan edistää poliittisen tehokkuuden kannalta arveluttavia arvoja — vetäytymistä, mietiskelyä, tämän maailman kunnian väheksyntää, se ei kuitenkaan Machiavellin mielestä ole soveltumaton politiikan palvelukseen (D II, 2). Machiavelli on kaukana virallisesta uskonpuhdistajien joukosta, mutta uskonpuhdistuksen hengessä hän kritikoiki sitä, millaiseksi kristinusko oli vuosisatojen mittaan kehitetty.

Machiavelli on vakuuttunut, että jumalanpelko tuottaa kuuliaisuutta paremmin kuin mikään muu ja siksi on erittäin tärkeää, että väestö pelkää Jumalan rangaistuksia enemmän kuin näkyvän auktoriteetin. On johdonmukaista ajatella, että näin on hyvä sekä tasavalloissa että ruhtinaskunnissa. Erityinen tasavaltainen lisä pelon probleemaan on ajatus vähentää pelkoa instituutioiden avulla.

Tasavallan perustavat instituutiot on mahdollista nähdä yrityksenä vähentää sitä pelkoa, jota kansa tuntee (D I, 2). Instituutiot ovat myös kannanotto laillisen julkisen toiminnan ja tasa-arvon puolesta sekä kannanotto yksittäisten ambitioiden ja voitonhalun vallalle pääsyä vastaan, mitkä kaikki vähentävät kansalaisten keskuudessa vallitsevaa pelkoa.

Uskonnon avulla, s.o. kansan perspektiivistä katsottuna inhimillisten tekojen yläpuolella, Machiavelli haluaa luoda auktoriteettiuskon ja kuuliaisuuden perustan. Instituutioiden avulla taas, s.o. inhimillisten toimien tasolla, Machiavelli säätelee ja vähentää sitä pelkoa, jota luokat jokaisessa valtiossa tuntevat toisiaan kohtaan, ja turvaa kansaa yksittäisten voimakkaiden kansalaisten röyhkeydeltä.

Rakkauden ja pelon vaarat

Machiavellin hyvät puut eivät aina kanna hyviä, eivätkä pahat puut aina pahoja hedelmiä. Julmuutta voidaan käyttää hyvin ja se on mahdollista myös kääntää alamaisten hyväksi (R VIII). Liiallinen lempeys puolestaan valmistaa tietä selkkauksille, joista koko valtio joutuu kärsimään (R XIX; D III, 21). Lyhyesti sanottuna, sekä pelkoa että rakkautta herättävät menetelmät voivat olla ylistyksen arvoisia, mutta kumman tahansa liiallinen käyttö ennen pitkää

johtaa vakaviin epämurkkuuksiin: ruhtinaan asema horjuu; vapaa hallitusmuoto vaarantuu.

Machiavelli kuvaa vuolaammin pelon huonoa käyttöä ja vaaroja kuin rakkauden. Tämä on yksi ilmaus siitä, että Machiavellin kielessä 'pelolla' on lujempi asema kuin 'rakkaudella'. Machiavelli mainitsee monasti pelon vaarana sen läheisen yhteyden vihaan. Molemmat voivat tuottaa toisensa kohtalokkain seurauksin, mutta useammin hän mainitsee, että pelko synnyttää vihaa; viha on aina vaaraksi. Machiavellin muut esimerkit pelon vaaroista viittaavat samaan suuntaan: valtion yhtenäisyys ja voimassa oleva hallitusmuoto vaarantuvat.

Rakkauden ja pelon hyvät seuraukset

Machiavelli tiivistää Cesare Borgian avulla pelon hyvät hedelmät: yhtenäisyys, rauha (järjestys) ja tottelevaisuus (R XVIII). Tämä kolminaisuus on Machiavellin poliittisten arvojen ydinaluetta. Valtio, jota nämä ominaisuudet kuvastavat, on luja ja sillä on hyvät edellytykset kestää. Samoja arvoja Machiavelli pitää hyvin näkyvillä Discorsin valtioteoreettisessa jaksossa, sen ensimmäisessä kirjassa.

Machiavelli ei suoraan kerro, mitä hyviä seurauksia rakkaudella on, mutta lempeän politiikan avulla on mahdollista saavuttaa samat hyvät kuin pelon politiikalla.

Lopuksi

Voi olla, että Machiavellin kysymyksessä 'onko parempi olla rakastettu kuin pelätty' on näytelmien kirjoittajan dramatisoivaa yliannostusta. Kysymyksen vakavuutta ei kuitenkaan sopine epäillä. Voi myös olla, että 'amari' käännettynä suomen kielelle 'olla rakastettu' on yksi syy, joka tekee Machiavellin kysymyksestä dramaattisen. Suomen kielen 'rakastaa' on liian voimakas Machiavellin politiikassa.

Mutta Machiavellin kysymyksen vakavuus ei poistu tällä. Historialliset tutkimuksensa ja reaalisen politiikan havaintonsa hän jaottelee kahdeksi tieksi, turvallisuuden ja pelon tieksi (esim. D I, 10). Vaikka hän mielellään pitää esillä jakoa kahteen eri tiehen, valinta ei ole jomman kumman välillä, jos Machiavellia luetaan huolellisemmin kuin hänen yksittäisiä paradoksaalisia väitteitään. Machiavellin nimenomainen argumentointi pelon tien puolesta 'Ruhtinaan' XVII luvussa on ilmeisen puutteellinen. Luultavasti perustava moite on sanottavissa siten, että hän ei riittävästi kehitä niitä aineksia nimenomaisten sanojen tasolla, jotka puoltavat turvallisuuden tietä. Mutta hänen kirjoitukseensa ilmentävät yksioikoisen pelon politiikan mahdottomuuden.

Machiavellin perusprobleemat 'pelon' ja 'rakkauden' yhteydessä on mahdollista sanoa täsmällisemmin modernien käsitteiden avulla: auktoriteetti ja

valta, niiden oikeuttaminen ja perusta, eri keinojen keskinäinen teho. Machiavelli toisin sanoen liikkuu perustavien poliittisten probleemien parissa, kun hän puhuu pelosta ja rakkaudesta.

'Pelko' ja 'rakkaus' eivät täytä Machiavellille modernia rajattua tunnetehävää. Niiden verraten syrjäinen asema hänen teksteissään hankaloittaa selkeiden ja vakuuttavien johtopäätösten muotoilua, mistä tarkkaan ottaen on kyse. Epäilemättä Machiavelli olettaa yhteydessä 'tunteen', mutta myös jotain muuta, yhden eriytymättömän esi-ideologian alueen.

VIITTEET

¹ Sillä ken voi rakastaa henkilöä, jota hän pelkää, tai henkilöä, jonka hän uskoo pelkäävän häntä itseään.

² Strauss (1958, 156, 161) viittaa Machiavellin intentioihin olla lempeämpi kuin Livius tai Tacitus. Vaikka Machiavellin suhteesta Rooman historioitsijoihin, erityisesti Liviukseseen, on paljon kirjoitettu, itse ajattelun vertaaminen on ollut yllättävän köyhää.

³ Larry Laudan (Progress and Its Problems. Towards a Theory of Scientific Growth. Routledge and Kegan Paul 1977) esittää mielenkiintoisia lähtökohtia ajattelun historian tutkimukselle, jossa keskeisenä käsitteenä on 'probleema'. Tämän kirjoituksen nimenomaisena intentiona ei ole saavuttaa Laudanin 'probleeman' tasoa.

⁴ Tekstianalyysi voi omata monia mielenkiintoisia piirteitä ja on epäilemättä tärkeä askel itse kirjoittajan intentioiden ymmärtämisessä, vaikkei intentiota voikaan tavoittaa lukemalla uudelleen ja uudelleen itse tekstiä. Ongelma intentioiden tavoittamisesta on yleinen, mutta tässä yhteydessä voi olla hauska huomata kaksi täysin erilaista kannanottoa. Skinner (1972, 155) haluaa lähteä Ruhtinaan merkityksen ymmärtämisessä sen suhteesta olemassaoleviin konventioihin; Mansfield (1979, 9) taas väittää, että jos Discoursin ymmärtämisessä tarvitsee mennä itse tekstin ulkopuolelle, Machiavelli itse sen kyllä kertoo. Luultavasti Berlinin (1979) Machiavelli-tulkinta on hyvä esimerkki siitä, että on mahdollista ajatella erikseen, mitä Machiavelli tarkoitti sanoa ja mitä etevä moderni tutkija kykenee löytämään hänen kirjoituksistaan.

⁵ Näytelmäkirjoittajana Machiavelli käsittelee rakkautta eri näkökulmista. — Machiavelli nostaa poliittiseksi probleemaksi myös ruhtinaan suhteen alamaistensa naiseen (D III, 26; R XIX). Hallintomiesten itsehillinnän puute on omiaan synnyttämään vihaa, ei pelkoa; se on yksi syy, miksi ongelma on tämän kirjoituksen ulkopuolella.

⁶ Geerken (1969, 360) sanoo, että koska Machiavellin peruskysymys on todettu mahdolltomaksi, on käännytty tutkimaan hänen peruskäsitteitään. Sympatian alueen tuntemuksissa tuskin on kyse Machiavellin peruskäsitteistä.

⁷ Huovisen tutkimus (1951) on säilyttänyt uniikin asemansa Machiavellin ihmiskäsityksen analyysina.

⁸ Vrt. D I, 6, Spartassa ei tunnettu mitään auktoriteetin pelkoa.

⁹ Cassirer (1946, 134) sanoo, että Machiavellin ihailun todellinen kohde ei ollut Cesare Borgia vaan hänen luomansa valtion rakenne.

¹⁰ Useimmiten Machiavelli tuntuu oletavan, että armeijan kurin ylläpitämisessä pelko on ehdoton, mutta hän esittää myös toisia näkökohtia (D III, 22). Pelko — problema ulkopolitiikan ja armeijan kannalta on jätetty tässä yhteydessä sivuun.

¹¹ Perustuu käsikirjoitukseeni »Machiavelli on advantage of people and communal unity».

¹² Machiavelli tarkoittaa tasavalloilla eräänlaista sekajärjestelmää, ks. D I, 2.

¹³ Ruhtinas on omistettu yksinvaltaisen järjestelmän probleemeille. Discorsin kehys on tasavalta, vapaa hallitusmuoto, mutta se ei estä Machiavellia käsittelemästä myös yksinvaltaista järjestelmää.

¹⁴ Paaвина oli Medici-suvun paavi; saman suvun hallintomiehille Machiavelli omisti Ruhtinaansa toiveella saada työtä.

¹⁵ Machiavellin uskonnollinen kuva ulkopuolella hänen poliittisten kirjoitustensa muuttaa värejä. Ks. esim. Germino 1966, 800—3.

L Ä H T E E T

- Berlin, Isaiah, *Against the Current. Essays in the History of Ideas*. The Hoharth Press, London 1979.
- Cassirer, Ernst, *The Myth of the State*. Oxford University Press. London 1946.
- Colish, Marcia L., The Idea of Liberty in Machiavelli. *Journal of the History of Ideas*. 32 (1971), 323—350.
- Geerken, John H., Machiavelli Studies since 1969. *Journal of the History of Ideas*. 37 (1976):
- Germino, Dante, Second Thoughts on Leo Strauss's Machiavelli. *Journal of Politics*. 28 (1966):
- Huovinen, Lauri, *Das Bild vom Menschen im politischen Denken Niccolò Machiavellis*. Suomalaisen tiedeakatemian toimituksia. Helsinki 1951.
- Livy*. With an English Translation by Evan T. Sage. Vol. XI. William Heineman LTD. London MCMXXXVI.
- Machiavelli, Niccolò, *Il principe e Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio*. Feltrinelli Editore, Milano 1971.
- Machiavelli, *Ruhtinas*. Kääntänyt Aarre Huhtala. WSOY, Porvoo 1969. (1532)
- Machiavelli, *The Discourses*. Ed. by. Bernard Crick, Penguin Books Harmondsworth (1970) 1981.
- Machiavelli, *The Prince*. Trans. by George Bull. Penguin Books Harmondsworth (1961) 1975.
- Machiavelli, *Valtiollisia mietelmiä*. Kääntänyt Kaarlo af Heurlin. WSOY, Porvoo 1958.
- Mansfield, Harvey C. Jr., *Machiavelli's New Modes and Orders. A Study of the Discourses on Livy*. Cornell University Press 1979.
- Skinner, Quentin, *The Foundations of Modern Political Thought*. Vol. I: the Renaissance. Cambridge University Press, Cambridge 1978.
- Skinner, Quentin, *Machiavelli*. Oxford University Press, Oxford 1981.
- Skinner, Quentin, 'Social meaning' and the Explanation of Social Action. In *Philosophy, Politics and Society*. Fourth Series. Ed. by Peter Laslett, W.G. Runciman and Quentin Skinner. Basil Blackwell, Oxford 1972.
- Strauss, Leo, *Thoughts on Machiavelli*. University of Washington Press, Illinois 1958.
- Walsh, P. G. *Livy*. His historical Aims and Methods. Cambridge University Press, Cambridge 1961.
- Warrender, Howard, *The Political Philosophy of Hobbes*. His theory of obligation. The Clarendon Press, Oxford (1957) 1970.
- Whitefield, J. H., *Machiavelli's Use of Livy*. In *Livy*. Ed. by T. A. Dorey. Routledge & Kegan Paul, London 1971.